

Liesbeth van der Horst, *Wereldoorlog in de West. Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba 1940-1945* (Hilversum: Verloren, 2004) 160 p. ISBN 9065507949

Dit boek is uitgegeven bij de gelijknamige tentoonstelling, die in 2004 werd georganiseerd door het Verzetsmuseum in Amsterdam. De reizende versie van de expositie was vervolgens te zien in het Maritiem Museum in Willemstad en in het Surinaams Museum in Paramaribo. De tentoonstelling deed daarna nog verschillende andere steden in Nederland aan. Zowel de expositie als het begeleidende boek wil een grotendeels vergeten verhaal vertellen, namelijk dat van de ‘gewone’ Surinamers, Antillianen en Arubanen, die de Tweede Wereldoorlog op een andere wijze doormaakten en beleefden dan de meeste Nederlanders, maar voor wie deze episode daarom niet minder ingrijpend of betekenisvol was. De auteur – directeur van het Verzetsmuseum – heeft bij het schrijven van haar boek vakgenoten geraadpleegd, de beschikbare literatuur bestudeerd en geput uit interviews met nog levende getuigen.

Voor de geschiedenis van Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba was de Tweede Wereldoorlog niet minder dan een waterscheiding. Het bed van de toenmalige Nederlandse gebiedsdelen werd in deze jaren danig opgeschud. Deels onbedoeld, aangezien deze koloniën door omstandigheden buiten hun toedoen van het moederland in Europa waren afgesneden en met de komst van eerst Britse en vervolgens Amerikaanse beschermingstroepen in contact kwamen met opvattingen en inzichten die tot dan toe grotendeels achter de door Nederland gedomineerde horizon waren schuilgegaan. Deels bedoeld, omdat de landen de gegeven omstandigheden aangrepen om hun economische positie te verbeteren, hun gevoel van eigenwaarde te versterken en hun politieke verlangens kenbaar te maken.

Als producenten van bauxiet (Suriname) en olie (Nederlandse Antillen en Aruba) werden de West-Indische koloniën in de eerste helft van de jaren 1940 onverwacht van vitaal belang voor de geallieerde oorlogsindustrie. De grote vraag naar deze grondstoffen, gecombineerd met de consumptieve bestedingen van de uiteindelijk 4500 in de Nederlandse Caraïben gelegerde Amerikaanse militairen, gaven een ongekende impuls aan de industriële sector en bijgevolg aan de werkgelegenheid. Aangelokt door de hoge lonen gingen veel werknemers op zoek naar banen in het bedrijfsleven. Veel werkzoekenden konden bovendien worden ingezet bij de bouw van nieuwe defensiewerken (schuilkelders, loopgraven, bunkers, munitie- en wapendepots) en bij de uitvoering van grote infrastructurele projecten, zoals de modernisering van de Surinaamse en Antilliaanse luchthavens. De economische opleving had in Suriname tot gevolg dat in 1942 voor het eerst in 75 jaar een sluitende begroting aan de Staten kon worden aangeboden.

De bedrijvigheid in de West manifesteerde zich ook op het gebied van het uitgaansleven en het vertier, met zedenverwildering en criminaliteit als onvermijdelijke contra-punten. De schrijfster wijdt hier enkele ingetogen passages aan, met een citaat uit de succesroman *De koningin van Paramaribo* van Clark Accord als illustratie. Van groter belang voor de lange termijn was dat de toenemende urbanisatie positief werkte op de omgang tussen de verschillende etnische groepen en sociale klassen, die tot dan toe tamelijk gescheiden van elkaar hadden geleefd. Ook het feit dat indiensttreding bij de schutterij (de lokale defensiemacht) verplicht was voor burgers uit alle bevolkingsgroepen stimuleerde het onderlinge contact. Tegelijk gingen Surinamers, Antillianen en Arubanen kritischer aankijken tegen blanken, van wie er vele honderden waren geïnterneerd (Duitsers vanwege hun nationaliteit, Nederlanders op verdenking van staatsgevaarlijke activiteiten) of zware fysieke arbeid verrichtten (Amerikanen). Ingezetenen

waren het niet gewoon blanken in omstandigheden aan te treffen die moeilijk in overeenstemming waren te brengen met het voetstuk waarop zij zichzelf bij voorkeur plaatsten.

Al deze ontwikkelingen droegen bij aan een groeiend gevoel van zelfbewustzijn dat op de Antillen ook cultureel geschraagd werd door de opkomst van een Papiamentstalige literatuur en liedtraditie. De politieke vertaling van dit gevoel werd in Suriname bekend onder de naam Unie Suriname. Aangemoedigd door de officiële erkenning van het zelfbeschikkingsrecht van alle volken door de Amerikaanse president Roosevelt en de Britse premier Churchill in 1941 en de radiorede van Koningin Wilhelmina van 6 december 1942, streefde deze beweging naar intern zelfbestuur voor Suriname. Het autocratische optreden van gouverneur Kielstra wakkerde dit streven alleen maar aan. Op de Nederlandse Antillen had de onwrikbare koers van gouverneur Wouterse een vergelijkbaar averechts effect. Ook hier stimuleerde de kortzichtige opstelling van het koloniale bestuur de groei naar politieke zelfstandigheid, met als bijzonderheid dat politici op de Nederlandse Antillen eerder dan in Suriname eigen politieke partijen oprichtten en dat het autonomiestreven Aruba tevens aanzette tot pogingen om zich bestuurlijk van Curaçao los te maken. Terecht stelt de auteur dat er sprake was van een antikoloniale, maar niet van een anti-Nederlandse stemming. Antillianen, Arubanen en Surinamers leefden in de oorlogsjaren intensief met de Nederlandse bevolking mee en ondernamen tal van initiatieven om hun rijksgenoten overzee materieel en immaterieel bij te staan. De autonomie van Suriname en de Nederlandse Antillen zou in 1954 worden gerealiseerd met de afkondiging van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. Aruba zou er pas in 1986 in slagen een *status aparte* te verwerven.

Wereldoorlog in de West bevestigt het uit de literatuur bekende beeld van de West-Indische gebiedsdelen in oorlogstijd. De auteur heeft zich niet ten doel gesteld nieuwe inzichten te presenteren of tot dusver onbekend gebleven bronnen te ontsluiten. Wel besteedt zij meer dan de meeste van haar voorgangers aandacht aan de lotgevallen van 'gewone' Surinamers, Antillianen en Arubanen. Zij focust nadrukkelijker op het dagelijks leven in de koloniën, waarbij individuele ervaringen mede dankzij de gebruikte interviewfragmenten op een aansprekende wijze voor het voetlicht worden gebracht. Het hoofdstuk over Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse verzetslieden in Nederland staat wat apart van de andere hoofdstukken, maar is welbeschouwd het meest navrante. Tot de groep verzetsstrijders die hun inzet voor de bevrijding van Nederland met hun leven moesten bekopen, behoorden onder andere de Arubaan Boy Ecury (naar wiens leven Frans Weisz in 2003 een speelfilm maakte), de Curaçaoënaar George Maduro (naar wie het Haagse Madurodam is genoemd) en de Surinamer Waldemar Nods (hoofdfiguur in Annejet van der Zijls veelgeprezen roman *Sonny Boy* uit 2004). Het kan alleen maar worden toegejuicht dat juist ook deze levens een plaats hebben gekregen in dit verzorgd uitgegeven boek, dat, evenals de gelijknamige tentoonstelling, in de eerste plaats werd samengesteld met de bedoeling een groot publiek te bereiken.

Peter Meel
Universiteit Leiden